

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

ГО «АСОЦІАЦІЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ТА МЕДИЧНОГО ПРАВА»

*До 30-річчя Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

КОРУПЦІЙНІ ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Матеріали круглого столу
(м. Харків, 19 грудня 2025 р.)

Електронне наукове видання

Харків
«Право»
2025

*Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса Національної академії правових наук України
(постанова № 6/2 від 24 грудня 2025 р.)*

**Корупційні та інші кримінальні правопорушення у сфері охорони
K72 здоров'я : матеріали круглого столу (м. Харків, 19 груд. 2025 р.) : елек-
трон. наук. вид. / НАПрН України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім.
акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава
Мудрого ; ГО «Всеукр. асоц. кримін. права» ; ГО «Асоц. фармацевт.
та мед. права».. – Харків : Право, 2025. – 108 с. – DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178617172>.
ISBN 978-617-8617-17-2**

*Матеріали наведено в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість,
достовірність, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну
таємницю та інформацію для службового користування, несуть автори.
Організаційний комітет і редакційна колегія можуть не підтримувати позицію автора,
проте ми поважаємо право кожного учасника круглого столу на висловлювання своїх
ідей, критичних зауважень, інших суджень.*

*Видання в електронному вигляді розміщується у відкритому доступі на сайті
НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
в розділі «Збірники матеріалів наукових заходів» (<https://surl.li/kixgu>) вкладки
«Інфопідтримка». Для опису видання чи посилання на нього варто використовувати
пряме посилання на збірник або цифровий ідентифікатор об'єкта (DOI).*

Залевський І. В.
здобувач вищої освіти
ННІ економіки і права
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

ПАЦІЄНТ ЯК СУБ'ЄКТ ГРОМАДСЬКОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Пацієнт як суб'єкт громадського антикорупційного контролю – це не лише метафора, а практично обґрунтована модель участі кінцевого бенефіціару медичної системи в механізмах запобігання та виявлення корупції. Сучасні дослідження й практика засвідчують, що системне включення пацієнтів у контрольні процеси підвищує прозорість, зменшує випадки корупційних правопорушень і сприяє більш ефективному використанню ресурсів охорони здоров'я в частині медичного обслуговування населення.

Українське законодавство передбачає комплексну протидію корупції у сфері охорони здоров'я: Закон України «Про запобігання корупції» [1] регулює декларування, конфлікт інтересів і прозорість рішень, а Кримінальний кодекс України (статті 364, 368, 369) [2] встановлює відповідальність за одержання чи вимагання неправомірної вигоди та зловживання владою. Пацієнти можуть бути активними викривачами корупції та повідомляти про порушення до НАЗК, правоохоронних органів або через захищені канали викривачів, що підсилює громадський контроль і сприяє притягненню винних до відповідальності.

По-перше, дедалі більше міжнародних організацій рекомендують інтегрувати антикорупційні, прозорі й підзвітні механізми безпосередньо в процеси управління охороною здоров'я: від закупівель і постачання ліків до електронних медичних записів і фінансового моніторингу [3].

Документи ВООЗ і спеціалізовані аналітичні доповіді окреслюють практичні інструменти – від аудитів і контрольних панелей до аналізу даних для виявлення підозрілих ситуацій – які дозволяють пацієнтам та громадським організаціям оперувати конкретними показниками і звертатися з обґрунтованими запитамі або скаргами. Така технологічно-інформаційна складова є критичною, бо без надійних даних громадський

контроль часто зводиться до емоційних звинувачень, а не до дієвих реформ [4].

По-друге, роль журналістських розслідувань у виявленні корупційних схем у медицині важко переоцінити: розслідування створюють суспільний резонанс, формують суспільний запит на розслідування з боку правоохоронних органів та стимулюють внутрішні перевірки в установах охорони здоров'я. Українські приклади розслідувальної журналістики засвідчують, що публічне висвітлення проблем – від схем закупівель до зловживань у закладах охорони здоров'я – часто призводять до реальних наслідків (зміни політик, службових розслідувань, кримінальних проваджень). Однак журналістика найбільш ефективна у зв'язі з активними спільнотами пацієнтів, адже саме вони надають випадки, документи та локальну експертизу, необхідні для глибшого аналізу [5, с. 222–229].

По-третє, громадські ініціативи й організації із захисту прав пацієнтів виконують три ключові функції: агрегують скарги та сигналізують про системні проблеми, лобіюють інституційні зміни (законодавчі чи процедурні) і беруть участь у моніторингу виконання політик на місцях. В Україні інститути омбудсмена та громадські приймальні відіграють роль посередників між індивідуальними зверненнями пацієнтів і державними механізмами реагування; їхні гарячі лінії та публічні звіти забезпечують як оперативну допомогу, так і джерело даних для аналітики громадських організацій [6].

Судова практика й діяльність НАЗК свідчать, що за останні роки були випадки притягнення до відповідальності посадових осіб у медичній сфері за порушення норм декларування і за корупційні дії; це підкреслює, що інститути припинення корупційних правопорушень в Україні працюють, хоча й потребують посилення ресурсів і швидшого реагування. Для підвищення ефективності потрібні сталі канали комунікації між пацієнтськими групами, журналістами й органами нагляду [7].

Інституціональні ризики та обмеження при реалізації такої моделі очевидні:

- без гарантій захисту викривачів і без прозорого доступу до даних пацієнти ризикують ставати об'єктами тиску або юридичної відповідальності.
- цифровізація і аналітика дають великі можливості для виявлення різних схем, але вимагають інвестицій у кібербезпеку та механізми за-

хисту персональних даних; інакше баланс між прозорістю і правом на приватність буде порушено.

- довіра – базова валюта громадського контролю; якщо пацієнти не вірять, що повідомлення призведе до змін, вони не діятимуть. Міжнародні і національні рекомендації підкреслюють необхідність поєднання юридичних гарантій, технічних рішень і освітніх кампаній для формування дієвого громадського контролю.

Отже, пацієнт у системі антикорупційного контролю – це реальний ресурс, який за наявності прозорих процедур, захисту прав і доступу до даних може радикально зменшити корупційні ризики в охороні здоров'я. Ефективність цього підходу залежить від синергії між пацієнтськими ініціативами, розслідувальною журналістикою та інституційною готовністю (законодавчою, технічною та організаційною) реагувати на сигнали. Інвестування в механізми участі пацієнтів – це не лише етичне питання, а прагматична стратегія підвищення якості та ефективності системи охорони здоров'я загалом.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 11.12.2025);
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.12.2025);
3. World Health Organization. Tackling corruption to move towards universal health coverage and health security. URL: <https://www.who.int/publications/m/item/tackling-corruption-to-move-towards-universal-health-coverage-and-health-security> (дата звернення: 11.12.2025);
4. U4. Anti-corruption, transparency, and accountability in health management information systems. URL: <https://www.u4.no/publications/anti-corruption-transparency-and-accountability-in-health-management-information-systems> (дата звернення: 11.12.2025);
5. Старкова Г. В., Яресько К. В. Розслідувальна журналістика в Україні та її впливи. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Київ, 2020. Т. 31 : Теорія та історія журналістики. С. 222–229. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-4/34>;

6. Омбудсман України. Питання захисту прав людини у сфері охорони здоров'я – щоденна частина роботи Офісу Омбудсмана. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/en/news_details/pitannya-zahistu-prav-lyudini-u-sferi-ohoroni-zdorovya-shchodenna-chastina-roboti-ofisu-ombudsmana?utm (дата звернення: 11.12.2025);
7. Національне агентство з питань запобігання корупції. Останні новини. Починаючи з 2019 року 97 осіб притягнуто до відповідальності за умисне неподання декларації чи декларування недостовірних відомостей. URL: <https://surl.lu/dfoqwh> (дата звернення: 11.12.2025).

Науковий керівник – Лисяк О. І., доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки Харківського національного економічного університету імені Семе́на Кузне́ця